

Talousarvion prosessikuvaus, Joukkoliikenne

Tilannekuva

Porin kaupunki on sitoutunut hankkimaan avointa joukkoliikennettä sidosyksikkö Porin Linjat Oy:ltä 8 + 2 vuoden pituisen hankintasopimuksen ajan 7.6.2021 alkaen. Linjakilometrejä voidaan vähentää tai lisätä 10 % kalenterivuoden aikana tai +/-20 % koko sopimuskauden aikana (+/-486 000 linjakilometriä). Sopimuskorvaus maksetaan kuukausittain toteutuneen suoritteen perusteella, minkä lisäksi korvausta tarkistetaan neljä kertaa vuodessa Tilastokeskuksen laskeman Linja-autoliikenteen kustannusindeksin mukaan. Suurin osa joukkoliikenteen kustannuspaikan ostoista on sidottu Porin Linjat Oy:n liikennöintisopimuksen mukaisiin korvauksiin (n. 7,0 M €).

Lippu- ja maksujärjestelmänä on käytetty kesäkuusta 2023 alkaen Suomen joukkoliikennekaupunkien yhdessä omistaman Waltti Solutions Oy:n Waltti-järjestelmää. Matkustajille näkyvät palvelut ovat mm. verkkokauppa, älypuhelimien sovellus, lähimaksu ja reittiopas. Joukkoliikenteen suunnittelijat saavat järjestelmän kautta työkaluja talousraportointiin, lippujen myynnin seurantaan, eri reittien matkojen määrien vertailuun, liikenteen toteutumisen täsmällisyystietoihin ja muuta suunnittelua tukevaa dataa.

Porin kaupunki osallistuu ostokustannuksiin Varsinais-Suomen ELY-keskuksen järjestämissä avoimen joukkoliikenteen hankintasopimuksissa yhteysväleillä Rauma-Eurajoki-Pori, Lavia-Kankaanpää-Pori, Olkiluoto-Pori ja Kokemäki/Eura-Harjavalta-Nakkila-Pori. Sopimukset päättyvät vuosina 2028–30, kun nykyisten sopimuskausien jatkosopimukset päättyvät. Reittien vuorotarjontaa on vähennetty merkittävästi kustannusten säästämiseksi ja tarjonnan sopeuttamiseksi nykyistä kysyntää vastaavalle tasolle.

Varsinais-Suomen ELY-keskuksen hankkimassa liikenteessä käytetään ELY:n hallinnoimaa Seutu+ -lippu- ja maksujärjestelmää, jonka kautta lipputulot tilitetään ELY:lle ja ostokustannuksiin osallistuville kunnille. Matkustajille näkyvät Seutu+ -palvelut ovat mm. verkkokauppa, älypuhelimien sovellus ja reittiopas.

Porin joukkoliikenteen markkinoinnilla yritetään tavoittaa uusia satunnaisia matkustajia, jotta porilaiset matkustaisivat bussilla enemmän vapaa-ajalla ja asiointimatkoilla. Markkinoinnin onnistumista ja satunnaismatkojen määrää seurataan toiminnallisella tavoitteella ”Joukkoliikenteen kerta- ja vuorokausilipputuotteita ostetaan yhä enemmän (kpl) älypuhelimien sovelluksella ja lähimaksulla käteisen sijaan.”

Riskit

Joukkoliikenteen järjestämisen riskejä ovat satunnaismatkustajien suuri osuus kausilippumatkustajiin verrattuna ja siten sääolosuhteiden mukaan vaihteleva tarve käyttää joukkoliikennettä. Satunnaisuus tekee reittien suosion ja vuorojen ruuhkautumisen ennakkoinnista hankalaa. Lipputulot vaihtelevat eri vuosien ja kuukausien välillä paljon.

Joukkoliikenteen järjestämiseen käytettävät määrärahat vaihtelevat vuosittain kaupungin taloustilanteen mukaan. Reitti- ja vuorotarjontaan voi tehdä luontevasti muutoksia kesäaikataulukauden tai

talviaikataulukauden vaihtuessa. Taloudellisesti muutokset vaikuttavat hitaasti ja vuorojen vähennykset useimmiten heikentävät myös lipputulokertymää.

Muita joukkoliikenteen järjestämiseen vaikuttavia ennalta odottamattomia riskejä ovat verkkoyhteyksien ja maksamisen katkokset sekä tiestön talvikunnossapidon ongelmista tai kuljettajien sairastumisesta johtuvat vuorojen perumiset.

Toiminnalliset tavoitteet

PAINOPISTE	Kasvava Pori		
TAVOITE	Toimivat yhteydet		
TEKO	Kattava ja vähäpäästöinen joukkoliikenne		
TOIMENPIDE	Joukkoliikenteen kerta- ja vuorokausilipputuotteita ostetaan enemmän älypuhelimien sovelluksella ja lähimaksulla kuin kuljettajalta käteisellä.		
MITTARI	Waltti Mobiili -sovelluksella ja lähimaksulla maksetaan enemmän lippuja (kpl) kuin käteisellä.	Lähtötaso	Tavoitetaso
		31.12.2025	31.12.2026
		Sovellus	Sovellus +
		0	lähimaksu >
		Lähimaksu	käteinen (kpl)
		0	
		Käteinen	
		0	

Taloudelliset tavoitteet

Joukkoliikenteen talouden pitkän aikavälin ennuste perustuu pitkälti nykyiseen Porin Linjat Oy:n kanssa solmittuun hankintasopimukseen, jossa linjakilometrien määrä on suhteellisen varmasti tiedossa, mutta liikenteen yleinen kustannuskehitys saattaa lisätä kustannuksia. Tavoitetilä on, että yhä useammalla ympärivuotisella reitillä vuoroväli olisi 20–30 minuuttia arkisin ruuhka-aikoina, jolloin uusien matkustajien ja tehtyjen matkojen määrä voisi kasvaa.

Myytyjen lippujen ja tulojen määrää pyritään lisäämään vuorotarjonnan tarkalla kohdentamisella ja uusien lipputulolähteiden löytämisellä. Waltti-järjestelmän raportoinnista löytyy päätöksen perusteeksi dataa, esimerkiksi mitkä ovat myydyimmät lipputuotteet ja mikä on keskimääräinen yhden matkan lipputulo eri maksutavoilla.

Porin joukkoliikenteen Waltti-järjestelmän ja Varsinais-Suomen ELY-keskuksen Seutu+ -lippu- ja maksujärjestelmän välille toteutettiin vuonna 2024 liikennepalvelulain mukainen tekninen yhteiskäyttö, jotta Seutu+ -kausilipuilla voi matkustaa Porin joukkoliikenteessä ja Porin Waltti-kausilipuilla Seutu+ -vuoroilla. Porin kaupunki maksaa Varsinais-Suomen ELY-keskukselle nousukorvauksen, kun matkustaja nousee Seutu+ -vuorolle Porin Waltti-kausilipulla matkustaakseen Porin alueella. Varsinais-Suomen ELY-keskus puolestaan maksaa Porin kaupungille nousukorvauksen, kun matkustaja nousee Porin joukkoliikenteen vuorolle Seutu+ -kausilipulla.

Sopimus kausilippujen yhteiskäytöstä ja nousukorvauksista koskee ainoastaan sellaista Varsinais-Suomen ELY-keskuksen kilpailuttamaa hankintasopimusliikennettä, joista on tehty kustannustenjakosopimus Porin kaupungin kanssa ja kaupunki saa osansa lipputuloista. Porista Turkuun, Helsinkiin, Tampereelle ja Vaasaan ajettavat markkinaehtoiset joukkoliikenneyhteydet toimivat pelkästään matkustajien maksamilla lipputuloilla. Seutu+ ja Waltti -liput eivät kelpaa maksutapana niissä.

Kelan koulumatkatukilipuissa on sähköinen osto- ja suorakorvausmenettely Waltti-järjestelmässä. Kelan koulumatkatukiliput käyvät myös Seutu+ -vuoroilla Poriin saapuvien opiskelijoiden jatkomatkoihin Porin joukkoliikenteessä. Yhteiskäyttö sujuvoittaa seudulta keskusta saapuvien opiskelijoiden jatkomatkoja erityisesti Vähärauman ja Ulvilan suuntiin, mikä saattaa lisätä lipputuloja.

Porin joukkoliikenteen kertalippuja myydään Matkahuollon, PayIQ:n ja Onnibus Oy:n sovelluksissa liikennepalvelulain mukaisen Waltti-järjestelmän jälleenmyyntirajapinnan avulla. Jälleenmyyjät voivat yhdistää Porin kertalippuja markkinaehtoisen liikenteen lippujen myyntiin eli matkaketjuihin tai muihin sovelluksissaan myynnissä oleviin palveluihin.

Peruskoulujen tarpeisiin suunniteltujen reittien ja aikataulujen hankintamenettelyjä on tarkasteltava oppilaaksiottoalueittain siten, että kustannuslähtöisesti verrataan säännöllisen joukkoliikenteen hyötyjä muille matkustajille ja kilpailutettuja tilausajoja, jotka eivät ole avointa joukkoliikennettä. Kouluille ajaville ja koululaisille suunnitelluilla kuljetuksilla ei paranneta palvelujen saavutettavuutta muille harvaan asutun alueen asukkaille, jos lähipalveluja ei ole koulun vieressä, eikä koululla voi vaihtaa muuhun avoimeen joukkoliikenteeseen. Palvelutarjonta ja vaihtoyhteydet lisäävät koululaisten mukana matkustavien muiden matkaajien mahdollisuuksia hyötyä lakisääteisistä kuljetuksista, mikäli koululaiskuljetukset järjestetään avoimena joukkoliikenteenä. Jos koulu sijaitsee eri suunnalla kuin missä asukkaat työskentelevät ja asioivat, koulukuljetusten tarpeisiin suunniteltu avoin joukkoliikenne ei aidosti palvele muita asukkaita.

Kokonaistaloudellisesti hankintamenettelyjen tarkastelu saattaa johtaa kustannusten vähentymiseen joukkoliikenne-kustannuspaikalla, mutta tuoda kokonaan uusia kustannuksia sivistystoimialalle perusopetuslain mukaisten koulukuljetusten hoitamisesta. Sivistystoimiala kilpailuttaa suljettuja erilliskuljetuksia vuonna 2026.

Yläkoulun sijainnin vaihtuminen keskustasta Pohjoisväylälle vähentää perusopetuslain mukaisiin kuljetuksiin (koulumatka vähintään 5 km) oikeutettujen määrää Tuulikylän ja Ruosniemen alueella. Samanaikaisesti tarve vanhempien ostamille kausilipuille vähenee koulumatkan lyhentyessä. Muutos heikentää nykyisten reittien 2 Tuulikylä, 5 Hyvelä ja 66 Noormarkku matkamääriä ja lipputulaja, mikä tarkoittanee myös vuorotarjonnan heikentämistä kysyntää vastaavaksi aikanaan.

Avoimen joukkoliikenteen ostoja varten haetaan ja saadaan vuosittain Liikenne- ja viestintäministeriön myöntämää valtionavustusta. Myöntöperusteissa huomioidaan asukasmäärä ja hankitun joukkoliikenteen omarahoitusosuus. Vuodelle 2026 ei ole tehty päätöstä valtionavun määrästä. Vuosina 2024-25 tuki lienee 760 000 euroa. Porin kaupunki jakaa valtion myöntämän perusrahoituksen liikenteen hankintakustannusten osuukien mukaan toimivaltaisessa viranomaisyhteistyössä mukana oleville kunnille (Kokemäki, Harjavalta, Nakkila ja Ulvila).

Joukkoliikennekaupungeille on asetettu ilmastoon haitallisesti vaikuttavien päästöjen vähentämiseen ja energiatehokkuuden kasvattamiseen tähtääviä lakivelvoitteita. Tästä huolimatta uuden hallitusohjelman ja ministeriölle annetun talousraamin takia ilmastoperusteisen tuki joukkoliikenteelle poistuu (päästökriteerejä mm. ajosuoritteen määrä, kaluston EURO-luokitus ja käyttövoima).

Puhtaiden ajoneuvojen laissa (740/2021) velvoitetaan Porin kaupunki hankkimaan joukkoliikennepalveluja ympäristöystävällisillä ja energiatehokkailla linja-autoilla (41 % 2.8.2021 alkaen ja 59 % ajalla 1.1.2026-31.12.2030). Nykyiset Porin Linjat Oy:n tuottamat joukkoliikennepalvelut täyttänevät lainsäädännön vaatimukset, vaikka hankintasopimus on tehty ennen velvoitteiden alkamista. Isoilla joukkoliikennekaupungeilla on erilliset velvoitteet täyssähköbussien vähimmäisosuuksista, mutta tämä ei koske Porin kaupunkia. Seuraava Porin joukkoliikenteen hankintasopimuskausi käynnistyy nykyisen lainsäädännön voimassaolon aikana.

Joukkoliikenteen taloudellinen tavoite vuodelle 2026: Lippujen myyntituotot vuonna 2026 ovat 2 M€.

Alla olevassa kaaviossa esitetään kaksi erilaista skenaariota, jossa huomioidaan prosessin talouskehitys seuraavan 10 vuoden ajalta. Kehityksessä huomioidaan tulevat lainsäädännön ja toimintaympäristön muutokset parhaan käytettävissä olevan tiedon pohjalta. Vuosittainen kustannuskehitys joukkoliikenteen kustannuksiin on laskettu 2 %:n kasvun mukaan.

1. Normaali vuosittainen kustannuskehitys, taloudellisia tai strategisia toimenpiteitä ei toteuteta
 - a. Keskitytään Porin Linjat Oy:n sopimuksen hoitamiseen ja luovutaan seudullisen liikenteen tukemisesta kokonaan, joukkoliikenteen lipputuotot eivät kehity
 - b. Vuorotarjonnan määrä vähenee kustannustason kasvaessa
2. Taloudelliset ja strategiset tavoitteet toteutetaan
 - a. Lipunmyyntituottoja pyritään kasvattamaan jatkamalla tavoitteellista, tehokasta markkinointia, ja lippujen yhteiskäyttö seudullisessa liikenteessä lisää matkustajien käytössä olevien vuorojen määrää

- b. Ostetaan seudullisia yhteyksiä, joilla parannetaan opiskelu-, työ- ja vapaa-ajanmatkojen sujuvuutta, tuetaan siirtymää henkilöautoista joukkoliikenteeseen ja parannetaan Porin saavutettavuutta
- c. Perusopetuslain mukaiset kuljetukset siirtyvät enenevässä määrin kylä- ja harvaanasutuilla alueilla sivistystoimialan hoitamiin erilliskuljetuksiin, jolla pyritään vähentämään kaupungin kokonaiskustannuksia

